

Protocol Dyslexie 2018-2019

VMBO

Basisberoepsgerichte leerweg (BBL)
Kaderberoepsgerichte leerweg (KBL)
Theoretische leerweg (TL)

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING.....	3
2.	WAT IS DYSLEXIE?.....	4
3.	SIGNALERING EN ONDERZOEK.....	4
	3.1. SIGNALERING.....	4
	3.2. ONDERZOEK.....	4
4.	LEERLINGEN MET DYSLEXIE OP HET BRIANT COLLEGE	4
5.	DYSLEXIE EN SCHOOL- EN OF CENTRAAL EXAMEN.....	5
	5.1. VRIJSTELLINGEN	5
	5.1.1. EXAMENS.....	5
	5.1.2. MODERNE VREEMDE TALEN	6
6.	OVERZICHT VAN TAKEN.....	6
	6.1. VAKDOCENTEN.....	6
	6.2. MENTOREN.....	6
	6.3. ZORGCOÖRDINATOR.....	6
	6.4. DIRECTIE.....	7
7.	BIJLAGE	8
	7.1. EXAMENS.....	8
	7.1.1. TIJDVERLENGING	8
	7.1.2. LETTERGROOTTE.....	8
	7.1.3. LOEP OF LEESLINIAAL	8
	7.2. VERKLANKING (AUDIO)	8
	7.2.1. UITLEG OVER VERKLANKING	8
	7.2.2. KEUZE TUSSEN SPRAAKSYNTHESE EN DAISY	10
	7.2.3. DIGITALE EXAMENS EN EXAMENS IN AUTOPLAY.....	11
	7.3. OVERIGE REGELGEVING.....	11
	7.4. LEESPEN (READING PEN)	11

1. Inleiding

Het Briant College is een school waar onderwijs en zorg geïntegreerd worden aangeboden aan alle leerlingen met gedrags-, ontwikkel-, en/of psychiatrische problematiek binnen het samenwerkingsverband.

Wij proberen op een zo zorgvuldig mogelijke wijze het onderwijs en de zorg te geven die iedere leerling nodig heeft. Daarom ook dit dyslexieprotocol. Hierin leest u hoe wij de zorg willen bieden aan leerlingen met dyslexie.

Voor verdere vragen kunt u altijd terecht bij één van onze zorgcoördinatoren.

23 september 2018

2. Wat is dyslexie?

Dyslexie betekent letterlijk 'niet kunnen lezen'. Hoewel spellingsproblemen officieel aangeduid worden met de term dysorthografie, schaarst men ze doorgaans onder de term dyslexie. Met dyslexie worden dus zowel lees- als spellingproblemen bedoeld. Deze twee problemen kunnen samen, maar ook apart van elkaar voorkomen.

Officieel wordt dyslexie in Nederland aangeduid als: "een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau."¹

Dyslexie betekent 'Ernstige en hardnekkige problemen bij de automatisering van het lezen en/of de spelling.' Dyslectici hebben, ook als zij extra hulp krijgen, moeite met foutloos en vlot leren lezen en spellen. Ook hebben zij moeite met het leren lezen en spellen in de moderne vreemde talen. Dyslexie is onafhankelijk van intelligentie en komt voor bij normale en zelfs hoge intelligentie. Kinderen met dyslexie kunnen achter blijven wat betreft schoolprestaties bij het gemiddelde niveau. Hun prestaties zijn, ondanks inzet en ijver, niet in overeenstemming met hun vaak goede verstandelijke capaciteiten, met alle gevolgen van dien in de persoonlijke, gezins- en maatschappelijke sfeer.²

3. Signalering en onderzoek

3.1. Signalering

Onderwijzend personeel, mentoren of zorgverleners in het onderwijs kunnen om diverse redenen bij een leerling een vermoeden van dyslexie hebben. Het vermoeden kan ontstaan op basis van de gegevens van de school van herkomst en/of naar aanleiding van slechte resultaten voor spellingtoetsen bij de talen en/of voor leestaken bij diverse (zaak)vakken. Daarnaast is het mogelijk dat ouders hun zorg op dit gebied uiten bij de mentor van hun kind. Het is de taak van de mentor om deze zorg door te geven aan de zorgcoördinator.

3.2. Onderzoek

Indien er een vermoeden bestaat van dyslexie zullen de mentor en de zorgcoördinator met ouders de vervolgstappen bespreken. Onderzoek wordt gedaan door officiële instanties die bevoegd zijn om dyslexie te constateren.

4. Leerlingen met dyslexie op het Briant College

De zorgcoördinator en de orthopedagoog op het Briant College dragen er zorg voor dat alle docenten van leerlingen met een dyslexieverklaring op de hoogte zijn van de specifieke problemen van de betreffende leerling. Dit doen zij door middel van interne informatievoorziening. Op basis van die informatie kan van de docent in ieder geval verwacht worden dat hij/zij rekening houdt met (delen uit) onderstaande richtlijnen:

- Begrip opbrengen voor de problemen die veroorzaakt worden door de dyslexie.

---

¹ www.steunpuntdyslexie.nl

² www.dyslexie.nl

- Maximaal dertig minuten extra tijd bij overhoringen en proefwerken (in principe 25% extra tijd tot een maximum van dertig minuten)
- Het gebruik van een dyslexievriendelijk lettertype bij schriftelijk toetsen (Arial of Tahoma).
- Eventueel een toets in vergroot lettertype aanbieden (punt 12).

Daarnaast kan de docent besluiten (delen van) onderstaande richtlijnen te volgen:

- Foute spelling altijd corrigeren (noteer de juiste spelling erbij) om te voorkomen dat het verkeerde woordbeeld wordt ingeslepen.
- Bij exacte vakken rekening houden met omkering van getallen.
- Ondersteuning bieden bij grote stukken tekst (voorlezen).
- Aantekeningen schriftelijk aanbieden.
- Ondersteuning bieden met behulp van een computer of laptop.
- Een leerling geen onverwachte leesbeurt geven in de klas.
- Overwegen een toets eventueel mondeling aan te bieden.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat alle bovenstaande faciliteiten altijd in overleg met school (vakdocenten, remedial teacher, zorgcoördinator en schoolleiding) worden bekeken op haalbaarheid binnen de huidige onderwijssituatie en of mogelijke richtlijnen overeenkomen met de richtlijnen opgesteld door de onderwijsinspectie.

5. Dyslexie en school- en of centraal examen

5.1. Vrijstellingen

5.1.1. Examens

De zorgplicht van de school

De *Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte* verplicht de school om binnen redelijke grenzen belemmeringen weg te nemen die de leerling met een handicap of chronische ziekte door zijn beperking ondervindt, in onderwijs, toetsing en examinering. Indien de school dit nalaat, kan de leerling zich wenden tot het College voor de Rechten van de Mens (voorheen tot de Commissie Gelijke Behandeling). Bij onderwijs en schoolexamens weegt de school af op welke wijze – met inachtneming van de doelen van het onderwijs en het examen – de belemmeringen kunnen worden weggenomen. Van belang is daarbij de werking van de aanpassing. Een aanpassing is niet doeltreffend louter omdat deze leidt tot meer punten bij een toets of schoolexamen. Een doeltreffende aanpassing neemt de belemmering weg, waardoor de kandidaat in staat wordt gesteld te laten zien of en in welke mate hij aan de eisen voldoet. De aanpassing neemt niet de eisen als zodanig weg.

De centrale examens

Centrale examens beogen op een eenduidige manier voor alle leerlingen vast te stellen in welke mate de doelen (de exameneisen) zijn bereikt; althans het deel van de exameneisen dat centraal wordt getoetst. Centrale examens zijn een wezenlijk onderdeel van de kwaliteitsborging en leveren een bijdrage aan de waarde en het civiel effect van het diploma.

Centrale examens bestaan uit een voor alle leerlingen identieke set opgaven, met voor iedereen geldende correctievoorschriften, normering en afnamecondities zoals tijdsduur en toegestane hulpmiddelen. Opgaven, correctievoorschriften, normering en afnamecondities vormen een geheel dat waarborgt dat de doelen worden gemeten. Wordt één van de onderdelen aangepast, dan is het behalen van punten voor het examen wellicht geen maatstaf meer voor het behalen van de doelen. Uit het centrale,

voorgeschreven karakter van het centraal examen vloeit voort dat de afweging van mogelijkheden niet louter bij de school berust, maar deels ook bij het College voor Toetsen en Examens (het CvTE).

De gangbare aanpassingen voor dyslectische kandidaten zijn:

- Verklanking (voorlezen van teksten).
- Een geschikte lettergrootte.
- Extra tijd (maximaal een half uur).

Niet toegestaan zijn spellingkaarten of een digitaal woordenboek. Ook een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling) is niet toegestaan. Het gebruik van de computer als schrijfgerei is bij alle papieren, schriftelijke examens voor alle kandidaten, dus ook dyslectische kandidaten, toegestaan en bij dyslectische kandidaten wellicht voor de hand liggend. Voorwaarde voor aanpassing van de wijze van examinering op grond van artikel 55 van het "Eindexamenbesluit" is een deskundigenverklaring.

Als de school meent dat de mogelijke aanpassingen die in de volgende sub paragrafen geboden worden, de belemmeringen van de kandidaat onvoldoende wegnemen (bijvoorbeeld omdat er sprake is van meerdere beperkingen), wendt de school zich tot het CvTE, via beperking@hetcvte.nl.
Voor meer informatie: zie de bijlage

5.1.2. *Moderne vreemde talen*

Alleen wanneer sprake is van zeer grondige redenen, is het mogelijk vrijstelling te krijgen van onderwijs in de moderne vreemde talen. De onderwijsinspectie acht een zekere basiskennis van deze talen relevant voor de doorstroom naar vervolgopleiding. Daarnaast verhoogt het hebben van deze basiskennis de kans op succes bij het afronden van een vervolgopleiding. De schoolleiding bekijkt hierdoor ieder verzoek afzonderlijk.

6. Overzicht van taken

6.1. Vakdocenten

- Signaleren hardnekkige spelling- en/of leesproblemen bij hun vak.
- Delen hun zorg met de mentor van de betreffende leerling.
- Houden (waar mogelijk) rekening met de extra faciliteiten van de betreffende leerling zoals die zijn vermeld op zijn/haar dyslexiepas.
- Zijn op de hoogte van de extra ondersteuning die hun leerling krijgt en zijn alert op vorderingen en op terugvallen

6.2. Mentoren

- Signaleren hardnekkige spelling- en/of leesproblemen bij hun leerling op basis van doorgegeven observaties van vakdocenten.
- Leggen hun vermoeden van dyslexie neer bij de zorgcoördinator d.m.v. een signaleringsformulier.
- Voegen elke rapportage (dyslexieverklaring / evt. toetsen) toe aan het leerlingendossier.
- Informeren vakdocenten over toegekende faciliteiten (ook als deze wijzigen).

6.3. Zorgcoördinator

- Onderzoekt de hulpvraag.
- Spreekt leerlingen en ouders voor extra informatie.
- Voert de aanloopstappen uit tot het uitvoeren van de dyslexietest.
- Bespreekt de resultaten van deze aanloopstappen met de mentor en de ouders van de leerling.

- Zorgt voor de begeleiding van leerlingen met een dyslexieverklaring als daartoe besloten is.
- Rapporteert over de begeleiding en overlegt hierover met de mentor van de leerling.
- Verwijst ouders die een dyslexietest willen laten uitvoeren door naar een erkend bureau.
- Overlegt met orthopedagoog over aangemelde leerlingen.

6.4. Directie

- Zorgt voor de nodige maatregelen en extra faciliteiten voor dyslectische leerlingen tijdens toetsweken en eindexamens.
- Onderzoekt en bepaalt welke vrijstellingen voor een dyslectische leerling verleend worden.

7. Bijlage

7.1. Examens

7.1.1. Tijdverlenging

Op grond van artikel 55 van het “Eindexamenbesluit” kan bij centrale examens aan dyslectische kandidaten een half uur tijdverlenging worden toegekend. Tijdverlenging kan in het algemeen (waar doeltreffend in relatie tot de beperking) worden toegestaan. Als sprake is van meerdere beperkingen, mogen de tijdverlengingen op grond van verschillende beperkingen *niet* bij elkaar worden opgeteld. Uitzondering: als sprake is van tijdverlenging op grond van anderstaligheid en kort verblijf in Nederland (hoogstens zes jaar) én van dyslexie, kan twee maal een half uur worden toegekend.

7.1.2. Lettergrootte

De papieren centrale examens worden sinds 2013 standaard geleverd in puntgrootte 12. Tot 2012 was de standaard puntgrootte 11. Het basislettertype is Arial. Puntgrootte 12 is een adequate lettergrootte voor kandidaten met een leesbeperking. Door de grotere standaardletter en het vervallen van de noodzaak om zelf te vergroten, wordt de organisatielast voor scholen verlicht, wordt het risico op onbedoelde schending van de geheimhouding gereduceerd en worden incidenteel voorkomende vergrotingsfouten – met name bij tekeningen, tabellen en grafieken – voorkomen. Als in uitzonderlijke gevallen een extra vergrote letter of een andere steunkleur gewenst is, kan de school hiervoor direct voorafgaand aan de afname onder strikte voorwaarden zorgen.

7.1.3. Loep of leesliniaal

Hoewel bijna het hele examen (teksten en vragen) in puntgrootte 12 is, kan bij grafieken, tabellen en dergelijke een kleinere letter worden gehanteerd. Als de dyslectische kandidaat die letters als (te) klein ervaart, kan hij gebruikmaken van een loep of een leesliniaal.

7.2. Verklanking (audio)

Op grond van de deskundigenverklaring kan de directeur aan een kandidaat met een leesbeperking het recht op audio (voorlezen) toekennen. Bij de centrale examens kan dat op drie manieren worden uitgevoerd:

- Door een toezichthouder op verzoek te laten voorlezen.
- Door gebruik te maken van een Daisy-cd.
- Door middel van spraaksynthese waarbij de digitale tekst omgezet wordt in computerspraak.

Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt. Dat geldt bijvoorbeeld bij leesteksten in de cspé's (daarvoor wordt geen audio geleverd), of bij de meeste examens voor Daisy in het tweede tijdvak (zie paragraaf 2.1.3.1).

Bij digitale examens in ExamenTester wordt een speciale dyslexievariant met spraak geleverd. Bij digitale examens in het nieuwe programma Facet zal audio beschikbaar zijn in de vorm van spraaksynthesoftware voor alle varianten.

7.2.1. Uitleg over verklanking

Verklanking (audio): de Daisy-cd

Als een dyslectische kandidaat recht heeft op audio, kan de directeur bij de papieren centrale examens een Daisy-cd bestellen. Dit geldt niet voor de cspé's beroepsgericht. De Daisy-cd bevat ingesproken tekst (natuurlijke spraak) van de tekst van het examen (teksten, vragen, eventuele bronnen). De Daisy-cd kan worden afgespeeld in een speciale Daisy-speler of op een computer of laptop. Op een computer of laptop is speciale Daisy-afspeelsoftware nodig, gratis te downloaden van www.daisy.org/amis.

Het speciale Daisy-format is geschikt om te navigeren tussen bijvoorbeeld tekst en vragen. Ook is onder meer het leestempo te regelen. De bediening vergt weinig oefening; zeker bij gebruik via de computer/laptop werkt een en ander zeer overzichtelijk. Daisy's van oudere examens kunnen tegen vergoeding van handelingskosten worden besteld bij examens@duo.nl. Geef daarbij vak(ken) en schooltype door.

Eerste tijdvak

De Daisy-cd voor het eerste tijdvak wordt op bestelling in de gevraagde kandidaataantallen geleverd. Als de school kiest voor omzetting naar een andere gegevensdrager of het netwerk, kan de school volstaan met het bestellen van twee exemplaren.

!! Voor de papieren centrale examens BB en KB wordt vanaf 2015 géén Daisy meer geleverd, behalve voor de talen. De school kan eventueel een voorleeshulp inzetten.

Om verschillende logistieke redenen wordt de Daisy uitsluitend op cd geleverd. Als tijdens het examen gebruik wordt gemaakt van een Daisy-speler of computer/terminal zonder cd-speler, heeft de school de volgende mogelijkheden:

- a. Aanschaf van losse, op de USB-poort aan te sluiten dvd-spelers.
Overzetten van het Daisy-bestand op een USB-stick of geheugenkaart. Dit mag direct voorafgaand aan de examenzitting gebeuren, maar dan wel onder toezicht en volgens strikte regels.
- b. Plaatsing van het bestand op het beveiligde netwerk, eveneens kort voor de examenzitting volgens strikte regels

Tweede tijdvak

Daisy voor het tweede tijdvak wordt uitsluitend geleverd voor Nederlands en Engels.

Let op! Als de kandidaat die in het eerste tijdvak Daisy heeft gebruikt, geen ervaring heeft met spraaksynthese en een ander vak dan Nederlands of Engels herkanst, dan dient de school in het tweede tijdvak te zorgen voor een individuele voorleeshulp.

De Daisy's Nederlands en Engels tweede tijdvak worden geleverd aan alle scholen die voor het eerste tijdvak Daisy's Nederlands en/of Engels hebben besteld. De tweede-tijdvak-Daisy wordt in een enkel exemplaar geleverd. De school kan, binnen de examenruimte en onder toezicht direct voorafgaand aan de afname, het geleverde exemplaar kopiëren (op cd's, of USB-sticks of geheugenkaarten).

Dyslectische kandidaten die recht hebben op audio, kunnen gebruikmaken van spraaksynthese. Daarbij zet de computer de digitale tekst via spraaksynthesesoftware om in spraak. De school of de kandidaat zorgt voor de spraaksynthesesoftware. Het CvTE zorgt voor een bestand dat geschikt is voor spraaksynthese.

!! Spraaksynthesesoftware kan veel mogelijkheden bieden die bij centrale examens **niet** zijn toegestaan, bijvoorbeeld een digitaal woordenboek. De school dient erop toe te zien dat verboden zaken niet worden gebruikt. Dat geldt ook voor verbinding van de computer met de buitenwereld via internet of e-mail.

De bestanden, geschikt voor spraaksynthese, worden geleverd als pdf. Het bestand bevat het examen in een opmaak die identiek is aan die van het papieren examen, geschikt gemaakt voor spraaksynthesesoftware. De pdf wordt geleverd op cd-rom, in kandidaat aantallen conform de bestelling door de school. Het vooraf openen van de envelop is niet toegestaan.

Als de kandidaat een computer heeft zonder cd-rom-drive, kan gebruikgemaakt worden van een losse op de USB-poort aan te sluiten cd-romspeler of kan het geleverde exemplaar worden gekopieerd (op cd's, of USB-sticks of geheugenkaarten). Dit laatste mag alleen direct voorafgaand aan de afname binnen de examenruimte en onder toezicht.

De spraaksynthese-pdf is bestemd voor kandidaten die gewend zijn om te gaan met spraaksynthese. Zij weten dat het computerspraak is, dat klemtonen niet altijd correct worden gelegd (al wordt dat steeds beter), en dat de voorleesstem afkortingen, formules en woorden in een andere taal niet altijd correct voorleest (voorbeeld: waar in een Nederlandse tekst ineens 'in the middle of nowhere' staat). Dat geldt ook voor de pdf's die bij het examen worden geleverd.

Daarnaast kan het incidenteel voorkomen dat tekst in een cartoon of grafiek niet verklankbaar is. Als zich dat voordoet en de kandidaat heeft behoefte aan voorlezen, kan de kandidaat aan een toezichthouder vragen dat enkele woord voor te lezen. Omdat het slechts zal gaan om zeer incidentele situaties, hoeft de kandidaat daarvoor niet in een aparte ruimte te worden geplaatst.

Op Cito.nl zijn de pdf's van alle openbare centrale examens 2013 en 2014 gepubliceerd. Op de site staat zowel de pdf die naar de drukker is gegaan, als de voor spraaksynthese aangepaste pdf die onder andere goed omgaat met kolommen.

Een enkel merk spraaksynthesesoftware werkt niet met de standaard-pdf, maar met een eigen bestandsformat (Kurzweil met KES-bestanden). Dankzij hulpssoftware (pdf-to-kes) heeft de leverancier ervoor gezorgd dat een en ander goed verloopt. Nadere informatie is te verkrijgen bij de leverancier. De pdf's op de site van Cito die geschikt gemaakt zijn voor spraaksynthese, zijn geschikt om te testen of alles naar behoren werkt.

7.2.2. Keuze tussen spraaksynthese en Daisy

Spraaksynthese of Daisy – wat is het beste voor de kandidaat? Dat is niet een vraag die pas bij het centraal examen aan de orde komt, maar al eerder bij onderwijs en begeleiding. Daisy ligt door zijn natuurlijke spraak goed in het gehoor, biedt uitstekende navigatiemogelijkheden, bijvoorbeeld tussen tekst en vraag, en is zeer eenvoudig te bedienen. Spraaksynthese klinkt wat 'onwennig' de eerste keer, maar frequente gebruikers weten de voordelen te waarderen. Grootste voordeel: de gebruiker kan in beginsel elk digitaal tekstbestand verklanken, zonder afhankelijk te zijn van het inspreken ervan. Daarnaast waardeert de gebruiker het feit dat in de voorgelezen tekst de cursor meeloopt. Dat stimuleert ook om te blijven lezen. Concreet bij het centraal examen: de kandidaat zal in het algemeen gebruiken wat hij in het onderwijs gebruikt. Wie gewend is aan spraaksynthese, kan zonder veel moeite bij het centraal examen Daisy gebruiken, al mist hij dan enkele faciliteiten waaraan hij gewend was, zoals de meelopende cursor. Wie gewend is aan Daisy met natuurlijke spraak, kan bij het centraal examen *niet* uit de voeten met spraaksynthese.

Let op! Als bij het centraal examen geen Daisy-cd wordt geleverd (zoals in het tweede tijdvak, met uitzondering van Nederlands en Engels, in het eerste tijdvak bij veel papieren examens BB en KB, of bij een noodexamen zoals Frans vwo 2013), dient te school te voorzien in een individuele voorleeshulp.

Het is te verwachten dat spraaksynthese op termijn de Daisy als standaard voorziening voor leeshulp zal verdringen, in ieder geval bij de examens in het voortgezet onderwijs. Het feit dat de lezer bij digitale teksten niet meer afhankelijk is van de productie door anderen wordt door de gebruikers als een groot voordeel gezien. Ook is eigenlijk elke tekst tegenwoordig digitaal beschikbaar. De grote instellingen

voor middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs bieden in het algemeen spraaksynthese als standaard faciliteit voor hun dyslectische onderwijsdeelnemers, met collectieve aanschaf van gemakkelijk inzetbare software (USB-sticks). Daisy of natuurlijke spraak wordt dus NIET geleverd voor:

- De papieren examens BB en KB (m.u.v. Nederlands en de moderne vreemde talen).
- De papieren examens tweede tijdvak (m.u.v. Nederlands en Engels).
- Digitale examens.

7.2.3. Digitale examens en examens in Autoplay

Bij de digitale examens in ExamenTester (algemene vakken BB en KB, en de rekentoets voor alle schooltypen) wordt een dyslexievariant geleverd die voorzien is van de mogelijkheid van spraak. Bij BB en KB Nederlands en moderne vreemde talen is dat *natuurlijke spraak*, bij de andere examens BB en KB en de rekentoets *computerspraak*. De bediening vergt nauwelijks oefening, een enkel voorbeeld volstaat (voor de kandidaat die in zijn onderwijs en schoolexamen ook met audio werkte). Bij computerexamens is vergroting niet mogelijk en voor dyslectische kandidaten niet nodig. Ten aanzien van extra tijd gelden dezelfde regels als bij papieren examens.

7.3. Overige regelgeving

In het "Inrichtingsbesluit" worden mogelijkheden vermeld voor (onder andere) leerlingen met dyslexie, die niet direct betrekking hebben op het centraal examen, maar hier volledigheidshalve worden vermeld. Op het atheneum, en bij het vmbo in de sector economie, kan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal onder voorwaarden worden vervangen door dat in een ander vak. De ontheffing in het onderwijs werkt vanzelfsprekend door in het examen. Ook hier is weer sprake van het woordje *kan*: de afweging is aan de school maar wel binnen de door de overheid gestelde kaders. De school dient zich er rekenschap van te geven dat de overheid heeft geconstateerd dat onderwijs in een tweede moderne vreemde taal voor een dyslectische leerling een te grote belemmering (belasting) kan zijn, en daarom aan de school mogelijkheden biedt om deze belemmering weg te nemen.

NB. het uitgangspunt van de regelgeving is niet dat een vreemde taal voor een dyslectische leerling te moeilijk zou zijn, maar dat het leren van twee moderne vreemde talen een te zware belasting is in het onderwijs. Een ontheffing pas bij de uitslag past niet op de regels zoals vastgelegd in het "Inrichtingsbesluit".

7.4. Leespen (reading pen)

Een *leespen* (reading pen) is in wezen niet anders dan spraaksynthese. Er is dus geen verbod op dit hulpmiddel (voor kandidaten met toestemming voor audio), met dien verstande dat het ingebouwde digitale woordenboek geblokkeerd moet zijn. Overigens is een leespen nauwelijks geschikt voor examenleesteksten. Spraaksynthese op de computer is de voor de hand liggende volgende stap. Voor de *beoordeling van spelling* gelden voor alle kandidaten dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor dyslectische kandidaten of van het niet-meetellen van 'typische dyslexiefouten'. In beginsel geldt dit ook voor het schoolexamen. Daarbij is het wel van belang dat er in het schoolexamen, net als in het centraal examen, geen beoordelingssystematiek wordt toegepast waardoor het slechte spellen wél een belemmering wordt. Bij schrijfopdrachten moet de kandidaat in staat worden gesteld om ook te laten zien wat hij wél kan en om daarop te scoren.

Een systeem waarbij voor elke spelfout een half punt wordt afgetrokken, voldoet niet aan die eis.

Let op! Extra hulpmiddelen zoals spelling- of grammaticakaarten zijn bij het centraal examen niet toegestaan.